

**Vedrana Sember,
Gregor Jurak**

Brez športnih pedagogov ne bi bilo SLOfit-a

Izvleček

Ob 30-letnici uvedbe SLOfit na vseh slovenskih šolah smo se pogovarjali z njegovim ustanoviteljem, profesorjem dr. Jankom Strelom, pobudnikom mnogih projektov v slovenskem športu, ki je za svoje delo prejel Bloudkovo nagrado, najvišje državno odlikovanje na področju športa, nagrado Republike Slovenije za življenjsko delo na področju šolstva ter častni križ Svetovne zveze športnih pedagogov (FIEP), ki ga zveza podeljuje najuglednejšim članom za promocijo ugleda in razvoj športne vzgoje na svetovni ravni.

Po predhodnem petletnem poskusnem obdobju so leta 1987 vse slovenske šole začele izvajati nacionalno spremljavo telesnega in gibalnega razvoj šolarjev, ki se je takrat imenovala telesnovzgojni karton. Danes se takšna zamisel zdi povsem smiselna, kljub temu pa smo ena redkih držav na svetu, ki ima takšen sistem. Kako se vam je sploh porodila zamisel o tem projektu?

Zamisel o spremljanju telesnega in gibalnega razvoja otrok in mladostnikov takrat ni bila nič novega, saj so sistemi spremljanja že obstajali, zlasti v Združenih državah Amerike, kjer je leta 1956 ob infarktu predsednika Eisenhowerja telesni fitness postal pomemben iz vojaških in zdravstvenih razlogov. Tendanca novega razvoja je bila aktualna tudi v Evropi. V 60. letih so povsod na svetu postavljali sisteme za spremljavo, zlasti v vzhodnih državah sveta. V tem času nikomur ni uspelo postaviti sistema razen slovenskemu narodu, zaslugi pa lahko pripišemo prof. dr. Jožetu Šturmu. S profesorjem Šturmom sem leta 1968 začel sodelovati kot merilec. On je utemeljil strukturo motoričnega prostora in zanesljivosti testov za merjenje motorike osnovnošolskih otrok. Leta 1970 je bil telesnovzgojni karton uveden v šolski sistem. Pri tem je opravil veliko delo vodja svetovalcev za telesno vzgojo na takratnem Zavodu za šolstvo Ivan Križnar. Takrat sem bil zaposlen na srednji zdravstveni

There would be no SLOfit without sports teachers

Abstract

Upon the 30th anniversary of the introduction of SLOfit in all Slovenian schools, we talked to its founder, Prof. Dr. Janko Strel, the initiator of a great number of projects in Slovenian sport. He received the Bloudek Award for his work, which is the highest national award in the field of sport, he was awarded by the Republic of Slovenia for his lifetime achievements in the school system as well as received the Cross of Honour of the International Federation of Physical Education (FIEP) which is awarded to the most reputable members for their contribution to promoting and developing physical education at a global level.

šoli in sem skozi svoje delo ugotovil, da so imeli takratni merski postopki veliko pomanjkljivosti iz vidika uporabnosti. Za merjenje v šolski praksi so bili manj primerni, nekateri celo nevarni za učence, organizacija meritev je bila v celoti prepuščena učiteljem (nekateri učitelji so za meritve porabili dva do tri mesece), poskus za statistično obdelavo, ki ga je izvajal Zavod za statistiko Slovenije, je bil za to ustanovo takrat prezahteven, zato je spodletel. Kljub velikim prizadevanjem odgovornih je sistem propadel. Leta 1975 sem bil kot asistent zaposlen pri predmetu Metodika telesne vzgoje, pri prof. Šturmu pa sem prevzel vodenje meritev pri raziskovalnem projektu »Zanesljivost motoričnih testov«. Imenovana študija je še danes s kvantitativnega vidika najbolj obširna fundamentalna raziskava motorike, kadarkoli narejena v Sloveniji, zato je njeno ime 'biblija' v knjižnici Fakultete za šport popolnoma opravičljivo. Na osnovi te izkušnje smo leta 1976 skupaj s prof. Šturmom in dr. Mikom Pavlovičem naredili »Začasni model začetnega izbora otrok za vključevanje v proces treninga« – namenjen vrhunskemu športu. Model je temeljil na merjenju gibalnih sposobnosti otrok 1. in 5. razreda osnovne šole, na podlagi katerih smo v šolskem letu 1977/1978 razvrstili otroke po gibalni učinkovitosti od najboljšega do najslabšega (računalniško obdelavo je naredil kolega mag. Vid

Mesarič). Tako je bil že 40 let nazaj sistem v osnovi postavljen in se do danes ni bistveno spremenil. Na podlagi te zasnove sva s prof. Šturmom leta 1980 pripravila predlog informacijskega sistema za ugotavljanje in spremljanje motoričnih sposobnosti in telesnih značilnosti šolske mladine, sledilo je pilotno preizkušanje. Leta 1981 smo dobili zeleno luč za eksperiment s strani takratne ministrice, gospe Poljanškove, leta 1982 pa smo začeli eksperimentalno preverjanje na 10 % vzorcu občin in šol za merjenje te-

lesnega in gibalnega razvoja otrok. Sistem računalniške obdelave je pripravil dr. Franci Ambrožič, nekoliko kasneje pa se je pridružil še dr. Bojan Leskošek, ki vse do danes sodeluje na projektu kot metodolog in statistik. Po zaključenem eksperimentu smo naredili nekaj sprememb pri merskih postopkih in začeli s postopnim merjenjem telesnega fitnesa na vseh slovenskih šolah. Uvajanje in postavitve sistema sta tako trajali 15 let. Danes je sistem trden in neomajen že dobrih 30 let in imamo tako izmerjene že več kot polovico slovenske populacije.

Sliši se kar kot dolgo prehojena pot. Danes pa je SLOfit oz. športno-vzgojni karton (ŠVK) že stalnica v slovenskih šolah. Kako pa je bil v samih začetkih projekt sprejet v družbi? Kako so nanj gledali tedanja politika, šole, starši? Kakšen je bil odziv stroke?

Projekt je bil dobro sprejet, ker sta bila tudi pilot in eksperiment dobro sprejeta. Šole so nanj gledale z optimizmom, nujno pa je tu treba izpostaviti posebnost takratne predhodnice Fakultete za šport, ki je šolala visoko izobražen strokovni kader. Ta je v času šolanja osvojil teoretična in praktična znanja za izvajanje meritev ter analizo in razvoj telesnega fitnesa otrok in mladine. Fakulteta je uveljavljala premišljeno strategijo, da je izobraževala strokovni kader predvsem na enopredmetni univerzitetni ravni in občasno pod pritiskom politike izvajala tudi višješolski študij telesne vzgoje, kar pa je prineslo izjemno dobre rezultate vse do današnjih dni.

Ob današnji tehnologiji so povratne informacije, ki jih šolam in posamezniku posreduje Fakulteta za šport, nekaj samoumevnega. Kako pa je to izgledalo pred tremi desetletji, ko so bili osebni računalniki še

v povojih? Fakulteta za šport bi naj bila sicer za tiste čase kar precej informacijsko razvita, ampak vseeno so bili takratni računalniki, programska oprema, izpisi ipd. povsem nekaj drugega.

Na tej točki ni velike razlike, saj so že leta 1971 prvi diplomanti na tedanji predhodnici Fakultete za šport diplomirali s pomočjo računalniško obdelanih podatkov. Že leta 1978 je kolega Vid Mesarič računalniško obdelal rezultate skoraj 60.000 učencev in učenk, starih 7. in 11. let. Za vsakega učenca posebej so bili podatki tudi statistično ovrednoteni in poslani vsem šolam v Sloveniji. Razlike so danes seveda vidne v podrobnostih, saj smo danes bolj natančni, zadeve so drugače oblikovane, zbirke so drugače postavljene in omogočajo nadaljnje analize. Pri izdelavi analiz telesnega fitesa na državni ravni pa se metodološke rešitve skoraj vsako leto dopolnjujejo in glede na obseg podatkovne zbirke bo razvoj iz leta v leto močnejši. Prepričan sem, da bodo bistvene razlike sistema uvedene v naslednjih letih, ko bo nacionalni sistem doživel naslednjo stopnjo razvoja, ko bodo lahko prvi merjenci v sistemu primerjali svoje rezultate s svojimi otroki prek sistema Moj SLOfit.

V 30-letnem obdobju je na SLOfit-u delalo veliko ljudi. Kljub temu verjetno velja izpostaviti tiste, ki so v posameznih obdobjih skrbeli zanj na nacionalni ravni.

Brez tisoč športnih pedagogov in drugih učiteljev, ki so izvajali meritve, SLOfit-a ne bi bilo! Prav tako bi se rad iskreno zahvalil več kot milijonu merjencev in njihovim staršem, ki so soglašali z obdelavo podatkov. Seveda tudi ravnateljem, ki so podpirali izpeljavo. Da so zadeve tekle, kot so bile zastavljene, pa je zasluga številnih kolegov s Fakultete za šport: Francija Ambrožiča, Vida Mesariča, Bojana Leskoška, Mirana Kondriča, Jožeta Štihca, Aleša Roglja, Marjete Kovač; v zadnjih 10-ih letih pa gre zahvala, da smo v izjemno težkih razmerah obdržali SLOfit, kolegom Gregorju Starcu, Gregorju Juraku, Marjeti Kovač, Bojanu Leskovšku in še nekaterim drugim.

SLOfit je v bistvu največja stalnica športne vzgoje v naših šolah. Vmes so se zamenjali politični sistem, učni načrti, vlade, učitelji, ravnatelji, šolarji, starši, tehnologije, življenjski slogi ... Katere so po vašem mnenju tiste posebnosti, ki so pripomogle, da se je SLOfit tako dobro umestil v naš družbeni prostor?

Strokovnost in pošten odnos do osebnih podatkov več kot polovice državljanov Republike Slovenije.

Kljub uspešnosti in pomembnosti SLOfit-a se že dobro desetletje soočamo z velikimi težavami pri njegovem financiranju. Za urejanje podatkov in pripravo povratnih informacij za vse šole in njihove šolarje dobi Fakulteta za šport od pristojnega ministrstva zgolj 0,16 evra na šolarja. Kakšno pot pa je iz vidika podpore javnega financiranja prehodil ŠVK v preteklosti?

Stroški financiranja se iz leta v leto zmanjšujejo, saj je delež avtomatizacije vedno večji. Naše osnovno vodilo je bilo, da mora biti sistem poceni, zato je bila izhodiščna vrednost ena velika žemlja – danes to ni niti polovica. Na začetku smo imeli podporo tudi s strani raziskovalne skupnosti, ko pa je bil sistem uradno uveden, pa samo s strani ministrstva za izobraževanje. Prav vsakega ministra posebej je bilo sicer treba z argumenti prepričati o koristnosti tega sistema za razvoj otrok in mladine, kljub temu pa še do danes ni bilo ministra, ki bi zanikal, da je SLOfit dragulj, ki ga je treba vzdrževati in negovati.

Kaj je za vas osebno največji kompliment v zvezi s SLOfit-om?

Največji kompliment je, da SLOfit še vedno obstaja in da je več kot polovica državljanov vključenih v sistem do današnjega dneva. Pomembno mi je tudi, ko se ti otroci in starši zahvalijo za analizo, ki si jo naredil. Komplimenti znanosti in stroke doma ter po svetu me veselijo, komplimenti merjencev pa me hranijo in navdihujejo.

Navzven izgleda, kot da je bil sistem postavljen 30 let nazaj in od takrat naprej vse deluje, kot mora. Poznavalci pa vedo, da je zadaj ves čas vrsta izzivov in nevarnosti, s katerimi se morajo skrbniki sistema soočati. Kateri so ti izzivi ta hip in kako vidite prihodnost SLOfit-a?

Največja nevarnost je slovenska nevoščljivost. Upam si trditi, da smo zmagovalci in da delamo v korist razvoja slovenske mladine in otrok, zato mislim, da ni objektivne nevarnosti, da bi sistem propadel. Vedno obstajajo novi izzivi, ki hrepenijo po spremembah in dopolnilih. SLOfit je danes ena velika ladja in takšno jo je težko obrniti in preusmeriti, zato morajo biti ti koraki v prihodnosti počasni, premišljeni in seveda eksperimentalno testirani.

Po več kot desetletju upada telesnega fitnesa naše mladine smo v zadnjih letih pričra njegovemu izboljševanju. Kakšno prihodnost pa vi napovedujete telesnemu fitnesu naše mladine glede na svoje bogato znanje in raziskovalne izkušnje?

Telesni fitnes bo v prihodnje igral še večjo vlogo, kot jo igra danes. V prihodnosti se bo telesni fitnes še izboljševal, saj je vedno bolj povezan z zdravjem. Danes obstajajo prepričljivejši dokazi pozitivnih povezav fitnesa z učno uspešnostjo, prav tako pa ni zdravega življenjskega sloga brez visoke ravni telesnega fitnesa. Slovenci smo sprejeli pomen telesnega fitnesa, ki je rezultat dobrega dela v zadnjih 50. letih, za kar se moramo zahvaliti predvsem športnim pedagogom. Pri tem ne podcenjujem pozitivne vloge športnih društev, zasebne športne prakse, staršev in mnogih drugih. Največjo rezervo vidim v spoštovanju stroke in znanosti, da delamo predvsem po strokovni doktrini in ne povečujemo ali zapostavljamo dela po občutku. Z vodenjem procesa vadbe po občutku lahko dosežemo visoko stopnjo užitka in to praviloma kratkotrajnega, s sistemom, tj. strokovnostjo, pa lahko zagotovimo pogoje za višjo raven telesnega fitnesa in športnega znanja, ki nam omogoča zdrav življenjski slog.

Ob letošnjem svetovnem dnevu učiteljev ste prejeli najvišje državno odlikovanje v šolstvu, nagrado Republike Slovenije za življenjsko delo na področju šolstva. V šolstvu delate vse svoje življenje, nekaj časa ste kot državni sekretar imeli možnost vplivati tudi na športno in šolsko politiko. Kako ocenjujete današnji družbeni položaj učitelja ter celotnega področja vzgoje in izobraževanja v primerjavi s 30 leti nazaj?

Osnovni problem nadaljnjega razvoja šolstva vidim v nezaupanju v stroko. Potrebujemo kredibilne ljudi, ki jim bo stroka zaupala. Danes je relativno kritično obdobje, saj bi šolstvo moralo napredovati z bistveno večjimi koraki, kot napreduje trenutno. Treba je

izboljšati status učitelja, ki mora biti bolj materialno in moralno nagrajen. Treba je izboljšati pogoje za delo učiteljev, predvsem z zmanjšanjem normativa števila učencev v celotnem izobraževalnem sistemu, še posebej pri pouku športne vzgoje. Politika, družba in gospodarstvo so padli na izpitu, saj govorijo o porabi za zdravje in šolstvo, ki pa so vzvod za dvig bruto domačega proizvoda in dejansko dodana vrednost za družbeni sistem. Današnji vodilni se ne zavedajo, da je izobraževanje temelj nadaljnjemu napredku. Vizije vodilnih danes težijo k ureditvi narave v naslednjih 10. letih, premalo pa se zavedajo, da je najpomembnejši člen narave prav človek.

Letos ste praznovali 70 let. Kljub temu da ste upokojeni, ste še vedno močno strokovno in znanstveno dejavni. S čim se ukvarjate trenutno in kakšni so vaši osebni cilji v naslednjih letih?

Še vedno se ukvarjam z analizami telesnega in gibalnega razvoja. Ravno v teh dneh sem prišel do ugotovitev, da je telesni fitnes otrok do 9. leta starosti postavljen izjemno kakovostno in daje dobre rezultate ter da je kritično obdobje moč zaznati v 2. triletju osnovne šole, ki bo zahtevalo bistvene sistemske spremembe pri izvedbi športne vzgoje. Izredno slabo stanje beležimo v srednjih šolah, ki potrebujejo temeljite ukrepe za spremembo sistema. Vzpostaviti je treba intervencije v 2. triletju osnovne šole in v srednji šoli. V kolikor bomo zanemarjali ta dejstva, bo davek v spremembah telesnega fitnesa prevelik.

Drugi segment je področje telesnega fitnesa kot podlaga boljše zdravja. Izdali smo tudi knjigo, naredili smo nekaj eksperimentov, predvsem z vidika zdravstvene preventive. Snujemo in izdelujemo modele sodelovanja med zdravstvom in športom, ki bodo morda podlaga za korenitejšo spremembo postavitev strategije preventive v zdravstvu v naslednjih desetletjih. Nekaj poti smo že prehodili, obenem pa se zavedamo, da je pred nami še veliko navora. Z vzpostavitvijo sistema SLOfit smo se naučili ogromno in se zavedamo, da nikoli ne smemo odnehati.

O telesnem fitnesu in razvojnih trendih predavam učiteljskim zborom, pa tudi staršem po številnih slovenskih šolah. Na vabilo sem se odzval na skoraj 100 šolah. Zaključujem sedemletno analizo Zdravega življenjskega sloga in še kaj se najde.

Nazadnje še k aktualnim uspehom naših športnikov in športnic. Kako gledate na te uspehe iz perspektive SLOfit-a? Že pred dvajsetimi leti ste

na podlagi rezultatov športnovzgojnega kartona pravilno napovedali, iz katerih regij bodo prišli nosilci olimpijskih medalj.

Vrhunski šport je v Sloveniji dosegel izjemno raven zaradi različnih dejavnikov. Izpostavil bom le tistega, ki je najbolj podcenjen in nesramno zapostavljen. Ta dejavnik je segment športne vzgoje. Slovenska športna politika se v smislu vrhunškega in komercialnega športa ne zaveda, kakšno vlogo ima športna vzgoja iz vidika vrhunškega športa. Večino materialnih pogojev za vrhunski šport nudijo šole, saj ponujajo več kot 2000 dvoran za udeleževanje v športu in podpirajo telesno dejavnost več kot polovice otrok, skladno s priporočili Svetovne zdravstvene organizacije. Vrhunski

šport v Sloveniji bi lahko bil še boljši, če bi bila vzpostavljena boljša komunikacije med obema akterjema. Slovenski šport ima danes veliko število talentiranih otrok, mlajših od 10 let, tako da si upam trditi, da čez 30 let ne bo nobenih problemov glede vrhunskih rezultatov, saj je bil ključen del že narejen v otroštvu. Vrhunski športnik se naredi do 12. leta starosti, to nalogo pa so odlično opravili predvsem športni pedagogi v šoli, pa tudi zunaj nje.

Vedrana Sember,
Fakulteta za šport, Univerza v Ljubljani
vedrana.sember@fsp.uni-lj.si